CZU: 343.62:004:343.85(4) **DOI: 10.5281/zenodo.8218914**

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND MĂSURILE ADOPTATE LA NIVEL EUROPEAN PENTRU COMBATEREA VIOLENȚEI PE INTERNET

RAMAZAN Alper
doctor în drept, lector universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Ovidius” din Constanța, România

Everywhere in today's digitally connected world, computer programs collect an impressive amount of personal data in all the circumstances in which natural persons enter into legal relations, with the trade of data becoming of major importance in international commerce. Minors are unfortunately the most exposed to providing personal data, not being aware of the consequences that will occur over time .

***Keywords**: legislation, internet, violence, protection, minors.*

Peste tot în lumea conectată digital de astăzi prin intermediul internetului se derulează transformarea societății în care trăim într-o lume nouă, post modernă unde cel puțin la nivel teoretic ne vom soluționa raporturile juridice digital, la distanță, prin intermediul unor generații noi de dispozitive. Noile generații de dispozitive sunt apte să comunice independent, pot adopta diverse decizii urmând să ne influențeze modul în care gândim, trăim și comunicăm. Cu toate aceste transformări de tranziție către lumea digitală nivelul de violență cunoscut autorităților nu a scăzut semnificativ, dar au apărut noi provocări prin modul în care asemenea fapte se pot produce și propagă la distanță, influența majoră asupra minorilor, a persoanelor vulnerabile, a modului în care percepem realitatea ce se înconjoară. Comerțul cu date a devenit obiect al comerțului internațional ce este într-o continuă dezvoltare. Interacțiunea la distanță permite cu ușurință distribuirea de materiale cu conținut violent, unele chiar extreme ce își găsesc urmăritori și propagatori cu consecințe nefaste.

În condițiile în care interacțiunea umană devine digitală, diversele obiecte comunică independent, vechile raporturi juridice devin desuete, iar la nivel european s-au adoptat reglementări legislative specifice pentru a exista un control democratic adecvat, un echilibru între libertatea de exprimare și imperativele respectării drepturilor omului. Din nefericire copii, minorii în general sunt cei mai expuși la vizionarea de asemenea materiale, nu realizează urmările ce se vor produce de-a lungul timpului prin diverse forme de imitare.

Transformarea digitală a lumii nu ar trebui să ne înfricoșeze ci ar trebui să constituie un motor de creștere economică, de dezvoltare a prosperității, un factor de

conștientizare în cazul faptelor cu caracter antisocial, o modalitate de responsabilizare în cazul întreprinderilor în vederea diminuării propagării de conținut cu caracter violent, dar mai ales de limitare a efectelor ce s-ar putea produce prin imitare.

Comisia Europeană și-a propus ca drepturile și principiile digitale vor călăuzi Uniunea Europeană în promovarea unei societăți favorabile incluziunii, prospere și durabile. Aceasta va fi un punct de referință pentru toată lumea și un ghid pentru factorii de decizie politică și pentru întreprinderile care dezvoltă tehnologii digitale. Drepturile și principiile digitale se vor reflecta în acțiunile Uniunii Europene, în activitățile sale viitoare și în colaborarea cu partenerii globali [1]. Aceste drepturi și principii ar trebui să îi însoțească pe cetățenii UE în viața lor de zi cu zi: conectivitate digitală de mare viteză și la prețuri abordabile pretutindeni și pentru toți, săli de clasă bine dotate și cadre didactice cu competențe digitale, acces neîntrerupt la serviciile publice, un mediu digital sigur pentru copii, deconectarea după programul de lucru, obținerea de informații ușor de înțeles cu privire la impactul produselor noastre digitale asupra mediului, controlarea modului în care sunt utilizate datele lor cu caracter personal și cu cine sunt partajate.

Asemenea transformări implică și responsabilități majore din partea autorităților în condițiile unui acces facil la internet mai ales în lipsa unor frontiere digitale. Digitalizarea rapidă, accentuată după epidemia globală a oferit noi oportunități de creștere, a schimbat radical percepția oamenilor, a întreprinderilor asupra modului în care interacționăm. Transformarea digitală a oferit noi oportunități de dezvoltare educațională, incluziune în cazul grupurilor defavorizate , creșterea societății în ansamblul ei.

Disponibilitatea tot mai mare a serviciilor digitale, comunicațiile facile prin intermediul noilor platforme, educația la distanță, accesarea neautorizată și mai ales comerțul cu date și informații cu caracter personal a condus la noi provocări în menținerea unor informații sigure, corecte și corespunzătoare. Societatea europeană se confruntă cu răspândirea de conținut digital nelegal, propaganda violenței și a extremismului, dezinformarea, criminalitatea informatică și atacurile cibernetice, exploatarea și abuzurile asupra ființelor umane, inclusiv a copiilor, supravegherea în masă, prejudecățile algoritmice care împiedică accesul echitabil și nediscriminatoriu la informații și chiar cenzura [2] .

Propunerile Comisiei Europene doresc să consolideze drepturile și libertățile fundamentale, tranziția digitală nu trebuie să afecteze nicidecum toate aceste principii ci se tinde către întărirea prin mijloace de natură juridică protecția oferită. Comisia Europeană propune atât măsuri corective, dar și preventive prin reglementări de natură tehnică noi, inovative prin care să se asigure garantarea concretă a

drepturilor și libertăților fundamentale în societățile noastre. Cu toate acestea, pe măsură ce soluțiile tehnologice care ne afectează viețile devin din ce în ce mai interconectate, omniprezente și complexe, devine tot imperios necesar să ne intensificăm eforturile pentru a avea un acces deschis, echitabil și egal la instrumentele, serviciile, infrastructurile și competențele digitale ce să ne protejeze și să nu constituie impedimente în dezvoltările viitoare [2].

Dezvoltarea noilor tehnologii ar trebui să conducă la diminuarea faptelor de violență prezentate și propagarea acestora în mediile sociale, fără însă a institui diverse forme de cenzură sau dezinformare. Siguranța, securitatea datelor disponibile nu trebuie să afecteze dreptul la informare, însă trebuie să diminueze accesul la propagarea violenței de orice fel, extrem de răspândită și ușor accesibilă persoanelor tinere ce pot fi ușor influențabile sau asemenea comportamente pot fi imitate, mimetismul unor asemenea fapte antisociale fiind larg răspândit.

La nivel unional Comisia Europeană a prezentat o propunere directivă privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice [3]. Propunerea vizează combaterea efectivă a violenței împotriva femeilor și a violenței domestice în întreaga UE. În acest sens, propunerea cuprinde măsuri în următoarele domenii: incriminarea infracțiunilor relevante și stabilirea de sancțiuni cu privire la acestea; protecția victimelor și accesul la justiție; acordarea de sprijin victimelor; prevenție; coordonare și cooperare. Propunerea de reglementare la nivel unional se bazează pe integrarea tot mai profundă între diversele comunități europene, reglementările naționale nemaifiind suficiente pentru asigurarea unei protecții corespunzătoare împotriva unor asemenea fapte întrucât atrag multiple probleme în ceea ce privește modul de interpretare, precum și abordări distincte în raport de locul unde se petrec asemenea fapte.

Violența împotriva femeilor a fost definită ca violența pe criterii de gen îndreptată împotriva unei femei pe motiv că este femeie sau violența care afectează în mod disproporționat femeile. Aceasta include toate actele de violență pe criterii de gen care cauzează sau sunt susceptibile de a cauza prejudicii sau suferințe fizice, sexuale, psihologice sau economice, inclusiv amenințările cu astfel de acte. Aceasta înglobează infracțiuni cum ar fi violența sexuală, inclusiv violul, mutilarea genitală feminină, căsătoria forțată, avortul forțat sau sterilizarea forțată, traficul de persoane în scopul exploatării sexuale, urmărirea în scopul hărțuirii, hărțuirea sexuală, feminicidul, discursurile de incitare la ură și infracțiunile bazate pe sex și diversele forme de violență online („violența cibernetică”), inclusiv partajarea sau manipularea neconsensuală de materiale cu caracter intim, urmărirea cibernetică și hărțuirea pe internet. O astfel de violență își are originea în disparitatea de gen, care este o

manifestare a discriminării structurale împotriva femeilor.

Violența domestică a fost definită ca o formă de violență împotriva femeilor întrucât afectează femeile în mod disproporționat. Aceasta survine în familie sau în unitatea domestică, indiferent de legăturile de familie biologice sau juridice, fie între parteneri intimi, fie între alți membri de familie, inclusiv între părinți și copii. Femeile sunt reprezentate în mod disproporționat ca victime ale ambelor forme de violență din cauza modelelor subiacente de constrângere, putere și/sau control. Cu toate acestea, oricine poate fi o victimă potențială a unei astfel de violențe, indiferent de sex sau gen. În special, în cazul violenței domestice, aceasta poate afecta orice persoană, inclusiv bărbații, persoanele tinere sau în vârstă, copiii și persoanele lesbiene, gay, bisexuale, transgen, non-binare, intersexuale și queer [3].

Violența cibernetică are un rol aparte în lumea contemporană ca urmare a modului în care se derulează modul de operare în comiterea acesteia.

La nivel european a fost adoptat un cadru legislativ nou menit să asigure obligații de diligență furnizorilor de servicii intermediare în ceea ce privește modul în care ar trebui să combată conținutul ilegal, dezinformarea online sau alte riscuri societale. Asemenea reglementări legislative se impun a fi adoptate la nivel european pentru a cuprinde un spațiu fără frontiere interne, în care sunt asigurate libera circulație a mărfurilor și a serviciilor și libertatea de stabilire, dată fiind natura intrinsec transfrontalieră a internetului, care este utilizat în general pentru furnizarea de bunuri, servicii, satisfacerea unor multiple interese de orice fel. Un comportament responsabil și diligent din partea furnizorilor de servicii este esențial pentru un mediu online sigur, previzibil și de încredere și pentru a permite cetățenilor Uniunii Europene și altor persoane să își exercite drepturile fundamentale garantate de Carta drepturilor fundamentale, în special libertatea de exprimare și de informare, libertatea de a desfășura o activitate comercială, dreptul la nediscriminare și atingerea unui nivel înalt de protecție a consumatorilor [4].

Astfel au fost introduse reglementări uniforme pentru a atinge obiectivul asigurării unui mediu online sigur, previzibil și de încredere, în sensul în care conceptul de „conținut ilegal” trebuie să reflecte în linii mari normele existente în mediul offline. În special, conceptul de „conținut ilegal” trebuie să fie definit în sens larg pentru a acoperi informațiile referitoare la conținutul, produsele, serviciile și activitățile ilegale. În mod deosebit, acest concept ar trebui înțeles ca referindu-se la informațiile, indiferent de forma lor, care, în temeiul dreptului aplicabil, sunt ele însele ilegale, cum ar fi discursurile ilegale de incitare la ură sau conținutul cu caracter terorist și conținutul discriminatoriu ilegal, sau care, în temeiul normelor aplicabile, sunt declarate ilegale deoarece se referă la activități ilegale. Exemplele includ

partajarea de imagini care prezintă abuz sexual asupra copiilor, partajarea ilegală neconsensuală de imagini private, urmărirea în mediul online, vânzarea de produse neconforme sau contrafăcute, vânzarea de produse sau furnizarea de servicii cu încălcarea dreptului privind protecția consumatorilor, utilizarea neautorizată a materialelor protejate prin drepturi de autor, oferirea ilegală de servicii de cazare sau vânzarea ilegală de animale vii. În schimb, un videoclip în care martorii observă o potențială infracțiune nu ar trebui să fie considerat conținut ilegal, doar pentru că redă un act ilegal, atunci când înregistrarea sau diseminarea unui astfel de material video către public nu este ilegală în temeiul dreptului intern sau al dreptului Uniunii. În această privință, este irelevant dacă caracterul ilegal al informațiilor sau al activității este stabilit în baza dreptului Uniunii sau a dreptului intern care este conform cu dreptul Uniunii și care este natura exactă sau obiectul legii în cauză [4 recitalul nr. 12].

Furnizorii de platforme online utilizate de minori trebuie să adopte măsuri adecvate și proporționale pentru a proteja minorii, proiectându-și interfețele online sau unele părți ale acestora astfel încât să aibă în mod implicit un maxim de confidențialitate, siguranță și securitate pentru minori, dacă este cazul, sau adoptând standarde de protecție minorilor sau coduri de conduită pentru protecția minorilor.

Deoarece copiii încep să utilizeze internetul la vârste foarte fragede, este necesar ca educaţia în domeniul siguranţei online să înceapă în primii ani ai copilăriei, prin adaptarea strategiilor de implementare la nevoile şi gradele de autonomie specifice copiilor de vârstă mică şi adolescenţilor. Şcolile sunt cel mai bine plasate pentru a asigura o comunicare eficientă cu majoritatea copiilor, indiferent de vârsta, venitul sau educaţia acestora, precum şi cu alţi beneficiari-cheie ai mesajelor privind siguranţa online, cum ar fi profesorii şi (indirect) părinţii și nu ar trebui să contribuie la diseminarea de conținut cu caracter violent.

Ca urmare a creșterii substanțiale a timpului petrecut de copii și persoanele tinere pe internet s-a născut ideea de a crea un internet mai bun, mai sigur [5] Comisia Europeană își propune să lucreze împreună cu marile platforme de furnizare – Meta, Snap, Tik Tok să furnizeze un conținut mai sigur, un conținut adaptat nevoilor copiilor potrivit unor norme de conduită în așa fel încât copii, minorii în general să nu se simtă amenințați, înfricoșați sau triști . Mai mult, conținutul, termenii și condițiile de utilizare a unor asemenea platforme trebuie să fie ușor înțeles, să respecte viața privată, să limiteze nivelul de publicitate precum și interzicerea formelor de incitare la ură. Strategia adoptată la nivel european prevede un plan de măsuri bazat pe mai mulți piloni pentru crearea unui spațiu virtual mai sigur, mai ușor de înțeles și mai prietenos cu copii, dar în același timp asigurând un înalt nivel de calitate al

informațiilor disponibile.

Evoluțiile tehnologice rapide și globalizarea au generat noi provocări pentru protecția împotriva violenței cibernetice. Fără adoptarea unor măsuri legislative la nivel unional violența cibernetică ar fi devenit un fenomen lipsit de orice control, în timp ce ne revine tuturor responsabilitatea pentru conținutul publicat în mediul online. Violența cibernetică s-a dezvoltat în ultimii ani ca urmare de dezvoltării rapide a instrumentelor informatice și a utilizării pe scară largă a internetului. Sunt multe situații în care violența cibernetică este în realitate extensia unor asemenea acte din mediul offline, din viața de zi cu zi.

Violența din mediul virtual se propagă către un număr nedefinit de persoane prin incitarea la ură, violență pe criterii de sex, gen fiind dificil de cuantificat imediat impactul unor asemenea acte, dar trebuie să conștientizăm efectele pe termen lung ale unor asemenea fapte în lipsa reglementării unor măsuri ferme de combatere pentru a putea obține măcar o diminuare într-un orizont temporal mediu.

Opinăm că violența cibernetică reprezintă o formă particulară a criminalității informatice, ce necesită o reglementare distinctă, complexă, iar viitoare reglementare unională la nivel de directive își propune să armonizeze cadrul legislative în mod unitar, cu respectarea principiilor subsidiarității și proporționalității.

Violența cibernetică afectează în mod disproporționat femeile și fetele în medii educaționale, cum ar fi în școli și universități, cu consecințe grave asupra formării lor continue și asupra sănătății lor mintale, ceea ce poate conduce, în cazuri extreme, la suicid. De asemenea, violența din mediul virtual afectează persoanele educate prin reducerea sau paralizarea vieții sociale, a reputației, împiedicarea unei vieți normale participative.

Utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor prezintă riscul unei amplificări facile, rapide și pe scară largă a anumitor forme de violență cibernetică, efectul constând în provocarea sau agravarea vătămării profunde și îndelungate a victimei.

Noua reglementare europeană definește termenul de „multitudine” ce ar trebui să fie înțeles ca referindu-se la ajungerea la un număr semnificativ de utilizatori finali ai tehnologiilor în cauză, permițând astfel un acces semnificativ la materialele respective și posibila distribuție ulterioară a acestora. [3 recitalul nr. 18]

Urmărirea cibernetică este o formă modernă de violență care este adesea săvârșită împotriva membrilor de familie sau împotriva persoanelor care locuiesc în aceeași gospodărie, dar care este săvârșită și de foști parteneri sau de cunoștințe. De regulă, autorul infracțiunii utilizează tehnologia în mod abuziv pentru a proceda la intensificarea manifestării unui comportament de tip coercitiv și de dominare, precum și la acțiuni de manipulare și de supraveghere, sporind astfel teama,

anxietatea și izolarea treptată a victimei față de prieteni și familie. Prin urmare, trebuie stabilite norme minime privind urmărirea cibernetică. Infracțiunea de urmărire cibernetică trebuie să includă supravegherea continuă a victimei, prin intermediul tehnologiilor informației și comunicațiilor, fără consimțământul acesteia sau fără o autorizație legală. Acest lucru ar putea fi posibil prin prelucrarea datelor cu caracter personal ale victimei, de exemplu prin furt de identitate sau prin obținerea acestor date prin spionarea diverselor platforme de comunicare socială sau de mesagerie, a e-mailurilor sau a telefonului victimei, prin furtul de parole sau piratarea dispozitivelor victimei pentru a-i accesa spațiile private, prin instalarea de aplicații de geolocalizare, inclusiv de tip „stalkerware”, sau prin furtul dispozitivelor victimei. În plus, urmărirea trebuie să includă monitorizarea victimelor fără consimțământul acestora sau fără o autorizare, prin dispozitive tehnologice conectate prin internetul obiectelor, cum ar fi aparatele electrocasnice inteligente [3 recitalul nr. 20] .

Incriminarea urmăririi cibernetice nelegale prin intermediul tehnologiei informațiilor reprezintă o formă nouă de criminalitate informațională specifică lumii actuale cu implicații pe termen lung ce va necesita ample dezbateri ulterior adoptării reglementării legislative prin modalitățile de dovedire a săvârșirii unor asemenea fapte. Trebuie subliniat că asemenea comportamente sunt dificil de demonstrat în practică datorită caracterului intrinsec transnațional al lumii informatice sens în care se impune un echilibru între drepturile protejate și modul de obținere a dovezilor în cazul unor asemenea infracțiuni în vederea respectării unor drepturi fundamentale .

O altă formă de violență cibernetică ce propune a fi reglementată unitar este cea de hărțuire pe internet pentru a contracara inițierea unui atac împreună cu părți terțe sau participarea la un astfel de atac îndreptat împotriva unei alte persoane, prin asigurarea accesului unei multitudini de utilizatori finali la materiale cu caracter de amenințare sau insultător. Astfel de atacuri ample, inclusiv atacurile în grup (de tip „mob”) coordonate online, se pot transforma în agresiuni offline sau pot provoca traume psihologice semnificative și, în cazuri extreme, victima poate recurge la suicid. Adesea, aceste pot să apară în contexte diferite, de exemplu în campusuri sau în școli. Această violență cibernetică trebuie abordată în special în cazul în care atacurile au loc pe scară largă, de exemplu sub forma hărțuirii în cascadă (de tip „pile-on”) comise de un număr semnificativ de persoane [3 recitalul nr. 21] .

Creșterea accentuată a instigării publice la violență și la ură, inclusiv pe criterii de sex sau gen a fost amplificată în ultimii ani de popularitatea rețelelor de comunicare socială. Difuzarea facilă, rapidă și pe scară largă a discursurilor de instigare la ură în mediul digital este amplificată de efectul de dezinhibare online, întrucât presupusul anonimat pe internet și sentimentul de impunitate reduc inhibiția

persoanelor de a se implica în astfel de discursuri. Femeile sunt adesea ținta urii cu caracter sexist și misogin în mediul online, care se poate transforma în infracțiune motivată de ură în mediul offline. Acest comportament trebuie să fie interceptat într-un stadiu incipient. Limbajul utilizat în cazul acestui tip de instigare nu se referă întotdeauna în mod direct la sexul sau genul persoanei (persoanelor) vizate, însă motivația părtinitoare poate fi dedusă din conținutul sau contextul general al instigării [3 recitalul nr. 22].

În concluzie, în prezent amplitudinea comunicării informaționale a determinat creșterea în mod deosebit a faptelor de violență cibernetică sub multiple aspecte, complexe ce necesită o reglementare atentă, la nivel unional, un echilibru just între valorile încălcate și necesitatea de protecție cu respectarea drepturilor fundamentale garantate.

Din prezentarea formelor noi de violență cibernetică rezultă cu prisosință conștientizarea riscurilor la care ne supunem în lumea virtuală de azi, dar pe de altă parte noua formă de criminalitate nu poate să rămână nereglementată.

Violența în actualul context al dezvoltării sociale nu mai este neapărat o formă de agresiune fizică ci a căpătat forme noi reprezentate de urmărire, hărțuire, instigare la ură, răspândire de conținut digital către o multitudine de utilizatori finali ce pot opta pentru stocarea pe termen nedefinit a unor asemenea materiale. Noile provocări digitale urmează lumii conectate în care reglementările europene trebuie să se integreze unitar și să asigure un nivel satisfăcător de protecție victimelor unor asemenea fapte. Nu în ultimul rând, necesitatea imperioasă de protecție legală în privința noilor forme de violență cibernetică trebuie să asigure menținerea standardelor de protecție a drepturilor fundamentale ale omului fără de care societatea democratică și-ar pierde în mediul virtual conținutul.

Referințe:

1. Comunicarea Comisiei Digital EU, ianuarie 2022, ISBN 978-92-76-46951-3
2. Stabilirea unei Declarații europene privind drepturile și principiile digitale pentru deceniul digital. Comunicarea Comisiei, COM, 26.01.2022
3. Propunere de directivă privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, COM 2022,105, final, Strasbourg 08.03.2022
4. Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale), publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L nr.277/1 din 22.10.2022
5. Comunicarea Comisiei Europene COM(2011) Agenda Uniunii Europene pentru Drepturile copilului

6. Kids' Corner. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: http://europa.eu/kids-corner/
7. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: http://ec.europa.eu/0-18/
8. BIK Strategy - BIK Portal - Better Internet for Kids. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: https://www.betterinternetforkids.eu
9. Regulamentul UE nr.2016/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor)
10. Priorităţi cheie ale Strategiei UE privind competenţele informatice „Competenţe informatice pentru secolul XXI” COM(2007) 496
11. Livingstone, S., & Haddon, L.: EU Kids Online Final Report (2009)
12. O'Neill, B., Livingstone, S., & McLaughlin, Final recommendations for policy, methodology and research (2011)